

У НОВОМЕ САДУ У СРЕДУ 6. ЈАНУАРА 1882.

ПОЗОРИШТЕ

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. — Претплата се шаље администрацији „Позоришта“, у матичном стану, у Новоме Саду.

ПОСТАНАК НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА У ЗАГРЕВУ.

Пре неког времена изашла је на немачком језику веома занимљива књига под насловом: „Fünfundsiebzig Jahre in der alten und neuen Welt“. То су мемоари писца и управитеља позоришног Хајнриха Бернстајна, који је цео дуги век свој посветио књижевности и позоришној уметности, па је све, што му се десило, описао на лак, жив и леп начин, тако, да се ти његови мемоари читају као какав роман, ма да се по свему види, да је писац све, што описује, претурио преко своје главе.

Из те занимљиве књиге износимо за сада оно, што писац казује о своме позоришном раду у Загребу у опште, а нарочито она места, која се тичу постанка народног позоришта у Загребу.

Писац вели:

„У Линцу, истина, нисам плаћао кирије за позориште, али сам ипак волео, да закупим загребачко позориште, које беше приватан завод. Радије сам хтео да платим годишњу закупницу од 3000 фор. сребра, само да будем не зависан. А Загреб је и онако на граници Италије, камо ме је вукла жеља још из младости моје.

Позориште у Загребу беше својина неког богатог старог грађанина Станковића. Он је у оно доба, кад су се лутријом изигравала властелинска добра, добио главни згодитак, па није хтео да узме добивени спахилук, него је у име најнаде примио откупну своту од 300.000 форината. Као добар родољуб хрватски и привржен грађанин загребачки, саградио је на земљишту, што му га је варош на ту цел поклонила, велико и лепо позориште са редутским дворанама и потребним просторијама. То позориште давао је подузетницима под закуп. У Загребу беше само 15,000 становника, али у околици живело је богато племство, које је волело позори-

ште. И само загребачко становништво било је имућно и волело забаве. Хрватско племство, које је већом страном живело ван вароши, разликовало се у сваком погледу од малене аристократије у Линцу; сва господи, с којом сам се упознао, били су предуређиви људи, који су јако потпомагали позориште, а били су ванредно гостољубиви. Чим си код њих испио „добродошлицу“, одмах си постао кућни пријатељ, могао си дању и ноћу, кад год си хтео, доћи и остати, докле ти је воља — а било је, богме, и тешко отићи, јер други каваљери, који су за време посете придолазили, одвели би готово силом госта у њихове дворове, где је морао по коју недељу пробавити и частити се. Једном приликом су и мене тако частили, па ме нису никако пустили да се вратим у Загреб, него сам морао пешице да умакнем, те сам у оближњем селу једва добио кола и вратио се у Загреб. Сада, после четрдесет година, можда су се ти патријархални обичаји већ изменили.

Церемонија „добродошлице“ (или као што писац вели „бог живио“) састојала се у томе, што је домаћица новом госту усулла стаклену чизму или бокал од преко литре вина, па је гост то морао искалити у здравље домаћице и њене породице. Беше то неки остатак оног стародавног галантног обичаја, кад су господи узимала од њихових лепотица високе мађарске чизме, па су их налили вином и испијали у њихово здравље; — само су сада чизме биле од кристалног стаклете, а и бокали или повелике чаше.

Ја сам почeo своје подузеће почетком прољећа. Ма да је било близу лето, ипак ми је ишло ванредно добро. Публика је заволела наше друштво. На скоро нам се отворише све прве куће, те се најпосле не могосмо одазвати силним поズивима. Нарочито је био јубазан и гостољубив

стари, али живањи гроф Карло Фестетић са го-
сподицом Аントанетом Смитовом, веома образова-
ном Енглескијом. На његовом двору и на до-

брима госпође Бригљевићке, грофа Јосиповића,
грофице Ауерспергове итд. провели смо најлеп-
ше и највеселије дане, особито о берби.

(Наставите се.)

ПОЗОРИШТЕ У СТАРИХ РИМЉАНА.

Pantomimus-у је сродна била руттичка, али су је играли више лица, играчка и играчица; за време царевеја јако је била у милости а звала се по шпанској игри једној. У тим су руттичка-ма kostimi вазда били скрутоци; играчи и играчице се бајаги борили или су играли заплетене игре са разним фигурама без драматског садржаја; каткад се пак у руттичка-ма тим приказивале приче повађене понајвиште из митологије. У метаморфозама Апулејевим (10, 29 sqq.) има опширан опис двеју руттичка, што се давале при светковини некој у Коринту непосредно једна за другом. Прва није имала драматског садржаја а играла се на предњој позорници; стражњи део позорнице није се видио, јер је била превучена средња завеса; у другој се приказивао суд Паридов.

Апулеј то прича овако: „Најпре су играли млади, лепи момци и девојке у сјајном оделу грациозним кораком грчку пириху. Лено се поређали, па се крећу час у округ, час опет унакрст; час се скупе у празан четворокут, а час се опет поделе у поједине гомиле. Најзад затруби труба у знак, да престану лабиринтска ковртења; главна се завеса (*aulaeum*) дигне у вис, да сакрије позорницу испред гледалаца; уклони се за тим средња завеса (*siparium*), те кад се главна завеса опет спусти, угледају гледаоци на позорници брег од дрвета вештачки начињен, славни омирски брег, што се зове Ида; по брегу томе пуно шипражја и зеленог дрвећа. Са врха врха жубори извор бистре воде, неколико се коза распуштале па брсте, а момак један у фригијском руву, са дивном горњом туником и златном тијаром око главе стоји на брегу; то је Парид. За тим се укаже друго једно лепо момче плаве косе; на њему је кратак ограч, што се спушта с левог плећа. Златна криоца с обе стране на глави и херолдска палица казују, да је то весник божовски Меркурије. Лака скока момче то дотрчи, даде Париду златну јабуку, мимиком му каже налог Јупитров, па одмах опет ишчезне. За тим уђе играчица једна лика достојанственог, налик на Јунону; у руци јој скрп-

тар а на глави сјајна дијадема; ево ти и друге једн.; око сјајног шлема обвио се маслинов венац те се по томе познаје, да је то Минерва; дигла је окlop а заманула копљем као да хоће да се бори. Онда се појави трећа једна; лепотом је обадве друге наткрилила а по њој се прелила ружична милота; то је Венера; лепи лик њен само је лако прекривен плавим рувом од танке свиле. Уза сваку је богињу још и пратња што јој доликује. Уз Јунону греде Кастор и Полукс; познаћеш их по звездама на врху шлемова. Јунона се креће по ритму свирке фрулине, па мирном достојанственом гестикулацијом и мимиком казује пастиру, да ће му дати владу над свом Азијом, ако њојзи призна, да је најлепша. Уз Минерву су два момка, ратни демони страх и трепет; у руци им голи мачеви а корачају по маршу фрула, што их на бој драже. Минерва је узбуђена, очи јој прете а живи гости њени обрич Шариду јуначку славу и ратне части, ако се њојзи приволи. А Венера — гледаоци је чисто гутају очима — стала на сред позорнице, па се смепи. а око ње све врве мали несташни ѡубавни богови, те носе испред господарице своје сватовске бакље; у сваког су крила, тобоци и стреле. Лепе Грације и Хоре долазе, умилно се поређају око господарице своје, па је посыпљу цвећем и венцима. Онда се зачује дивна свирка фрулина, а Венера се још дивније крене, час по застане, па умилним кретањем тела и лаким мицањем главе даље опет пође а очи јој час благо засијају, час попрете, за који мах као да и саме играју. Кад дође пред судију, казује му дражесним гестима, да ће му дати најлепшу жену за верну ѡубавцу; жена ће бити лепа као и она, само нек њој даде првенство над оним двема. Фригијско јој момче тада весело даде златну јабуку, што му је у руци. Јунона и Минерва се растеже, па оду, а пантомимом казују, да су уверећене. Венера пак са кором својим заигра од веље радости. Најзад пође са извора миризни крокус; од њега пожуте јарчићи а све позориште замираше; онда пео брег испред очију гледалачких ишчезне.

Г.

ЈИСТИЋИ

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Цар Јован“. Трагедија у 5 чинова, написао Мито Поповић, приказана је први пут на нашој позорници у суботу 26. децембра 1881.) (Свршетак).

Кад је ова трагедија летос конкурисала за Накнадну књижевну награду код „Матице Српске“, онда су матични критичари замерили — сећамо се још врло добро — томе, што је писац трагични моменат нашао у превроју љубави Илчиној, у погаженој вери према девојци, а не у погаженој заклетви према Запољи и у изневерју Запољине заставе.

И ми, пошто смо сада на позорници ову трагедију посматрали, стажемо се потпуно са критичарима матичним.

Цар Јован је пре свега јунак, војвода, јавна личност. Он као такав живи, и као такав треба да страда и да пада. Изневерена љубав, то је код јунака тек ствар сецундарне вредности, то је уз главни мотив његовог пада и страдања још један узгребни мотив, који не проузрокује него само олакшава његов већ другим грешкама изазвани пад. Па тако заиста и бива у овој трагедији. Војска Запољина удара с тога на Јована, што се овај Запоље одрекао, никако пак због Илке, и Илчини издаја само припомаже, да Јован лакше буде поражен, што би можда и без тога могло бити, јер ратна је срећа свака непозвесна. Но то није као што треба довољно истакнуто, нити је пад Јована у каузалној свези са његовим јавним грешкама, једном речи осовина трагедије није његов прелом од Запоље Фердинанду, него прелаз од Илчиног срца Иванчићном.

Па и у колико је јавна радња Јованова у овој трагедији изнесена, и та га не карактерише као человека од карактера. Јер пре свега не треба сметнути с ума, да трагични карактер мора бити велика, племенита, симпатична личност, која не страда са неваљалства него са погрешака у своме карактеру. Цар Јован не показује врло много сталности, много моралне снаге у себи, кад он тако нагло изневерава Запољу и прелази Фердинанду. Зар код чоле поштена човека може то на једанпут да се збуде, без икакве душевне борбе и колебања? Песник је требао да узвини и изнесе свога јунака на неку висину, да видимо како с једне стране високо цени задату јуначку реч, с друге стране како тешко осећа нанесену му увреду. Ова борба треба да је изражена и у његовоме друштву, у околици му. Но ако је Јован, тако да рекнемо, лакомислен, околина му је врло индолентна. Што смо приликом рецензије „Кrvavoga Престола“ приметили, да су многе особе мртве, то и данас морамо и овде да приметимо, да је у околици Јовановој, у војводама његовим, мало живота. Ми, истини, видимо, да су они подељени на два табора: Субота Палатин и Климентије Бакић су за Запољу, а Сретен војвода за Фердинанду. Они казују и своје мјење, али кад се Јован реши противу Запоље, они ништа не раде, него равнодушно сносе своју судбину. Ту је требао да се развије живот. Они, који имају толико осећања за јуначку част и реч, не могу бити више искрени пријатељи и поштовачи

онога человека, који ту реч лакомислено гази. Јован треба погрешком својом и у своме рођеном ћенералном штабу да се осети ослабљен.

Сретен је један, који највише ради, и он је врло згодан карактер за заплет ове трагедије. Он је начелна присталица Јованова, он се потпуно слаже са Јовановом апостазијом, јер и сам нагиње Фердинанду, алије лични противник Јована, јер и он из потаје љуби Илку, и то страстно љуби. Па каква средства бира он, да постигне своју цел, да задобије Илку, која га одбија и презире? Он долази на ту мисао, да уклони са света Иланку, коју Илка мрази, те да се тако Илци додвори. А зар ће тиме цел постићи? Зар није то баш противно његовом интересу? Зар не би тиме била уклоњена пречага, која Јована од Илчиног срца дели? Та да може, он би требао још нове Иланке да ствара, да отешта Илци приступ до Јовановог срца.

Овде би сада на месту било, да споменемо једну чисто техничку ствар. Прва чија заузима читаву једну трећину трагедије. Ове је несарамерница, а несарамерница нарушава лепоту. Да је изнесена борба душе Јованове, као што напоменујмо, и да је изведено савлађивање и сужбијање уплива околице му, онда би то са свим згодно у два чина могло подељено бити, а прелом Јованов требао би да дође према симетрији у трећи чин, те би се тако сва техничка неудесност избегла.

То је ето главне, али крупне мане.

Још ћемо да се обазремо на неке ситније.

Тома, Јованов паж, није толико комична колико драматична слика. Баскала и приклапала, каквих је некада на дворовима бивало, ти су били пуни духа. Томпни разговори немају духа, и лажи, што их износи, сувишне су пресне, да се заиста чу, ити морамо, да се цар Јован и једнога минута са таквом паралажом може забављати. Овај карактер морао би се или изоставити, или ако се хоће, да се у трагедију одмора ради неколико комичних епизода унесе, оно би га требало модификовати.

Тако исто имали бисмо приметити, да састанак у Јовановом двору између Илке и њенога оца, који ју је за изгубљену државу, није доста „маркират“. То бива са свим дружицама сцена, кад отац нађе своју изгубљену кћер, и кад одмах затим види, ко је она и шта је у Јовановом двору.

Толико о самоме делу.

Што се тиче глумачког приказа, овоме немамо ништа приговорити, напротив морамо признати, да је цело друштво овога вечера добро играло.

Приметили смо, да глумци малог лакше играју трагедије, него филе конверзацционе игре. Кад их једном патетичан тон обузиме, тај их онда целога вечера држи, и они на котурнама прелазе преко свију тешкоћа душевних нијанса, као вешт тоциљач преко леда на својим тоциљачама.

Нарочито су добро решили свој задатак представници главних улога: г. Ружић (цар Јован) и г. Рајковић (Илка).

М. Д.—

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

30. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 21.

У НОВОМЕ САДУ У СРЕДУ 6. ЈАНУАРА 1882:

МАКСИМ ЦРНОЈЕВИЋ.

ТРАГЕДИЈА У 5 ЧИНОВА, С ПЕВАЊЕМ, НАПИСАО ДР. ЛАЗА КОСТИЋ, ЗА ПОЗОРНИЦУ УДЕСИО
А. ХАЦИЋ, МУЗИКА ОД А. МАКСИМОВИЋА.

ОСОБЕ:

Дужде од Млетака	Банковић.
Ђорђе, син му	Димитријевић.
Анђелија, њена му	Л. Хадићева.
Филета, удовица дуждевог сина Марка	М. Рајковићка.
Иво Црнојевић	Лукић.
Јевросима, жена му	Д. Ружићка.
Максим, син му	Ружић.
Милош Обренбоговић	В. Поповић.
Радоје, Црногорац	Добриновић.
Јован, капетан, ивин синовац }	Јовановић.
Милић Шереметовић }	Станојевић.
Ђура Кујунџић }	Рашин.
Надан Бојимир }	Р. Поповић.

Војводе прногорске, млетачка господа, прногорци, млечићи, пажеви, маске, сватови, слуге.

Збива се у Млеткама и у Црној Гори.

У четвртак 7. јануара: „ОЧИНА МАЗА“. Позоришна игра у 3 чина а 6 слика, с певањем,
написао А. Л' Аронж, превео Сава Рајковић.

Улазнице могу се добити у позоришној писарници од 9—12 сахата пре подне и од 3—5
сахата после подне, а у вече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК ОКО 10 САХАТА.